

دانشگاه علوم پزشکی
و خدمات بهداشتی درمانی کرمان

دانشکده طب ایرانی

پایان نامه جهت دریافت درجه دکترای تخصصی (Ph.D) طب ایرانی

عنوان:

بررسی جایگاه تعریق در پیشگیری، تشخیص و درمان بیماری‌ها از دیدگاه طب ایرانی

توسط

محبوبه محلوجی مقدم

اساتید راهنما

دکتر هاله تاج‌الدینی، دکتر مهدی علیزاده وقاصلو، دکتر حسین رضایی زاده

استاد مشاور

استاد اسماعیل ناظم

سال تحصیلی (۱۳۹۹)

شماره پایان نامه: ۱۸

چکیده

مقدمه و اهداف: موضوع حفظ سلامت، و درمان بیماری‌ها با روش‌های دارویی و مداخلات غیر دارویی به موضوعی پیچیده تبدیل شده و با عوارض، هزینه‌های مالی، و اجتماعی سنگینی همراه گشته و انتخاب روش‌های علمی اما بدون عارضه و کم‌هزینه برای حفظ سلامت، پیشگیری، و درمان بیماری‌ها را ضروری ساخته است. یکی از گزینه‌هایی که در این زمینه همواره مطرح بوده استفاده از اصول و روش‌های طب سنتی ایرانی است. مکتب طب سنتی ایرانی به‌عنوان یکی از مطرح‌ترین مکاتب طب سنتی در جهان بیش از هر چیز بر پیشگیری و حفظ سلامت تأکید دارد. در مکتب طب ایرانی برای حفظ تندرستی بر اصول شش‌گانه‌ای تأکید شده است که به نام سته ضروریه مشهور است. یکی از این اصول به نام استفراغ و احتباس می‌باشد که در آن مواد مختلفی که وارد بدن می‌شود و از بدن خارج می‌گردد بررسی می‌شوند. از دیدگاه طب ایرانی فرایند هضم در چهار مرحله انجام می‌شود و محصولات هر مرحله از هضم شامل مواد زایدی است که باید از بدن دفع شود. تجمع مواد زائد در بدن موجب اختلال عملکرد اندام‌ها و ایجاد بیماری‌های مختلف می‌شود. از دیدگاه طب ایرانی تعریق یکی از راه‌های خارج شدن مواد زائد از بدن است. عرق از منافذ بسیار کوچکی که در سطح پوست است دفع می‌شود. در طب سنتی ایرانی برای القای تعریق از معرقات مختلف استفاده می‌شود. معرقات داروهایی هستند که رطوبت‌های رقیق را از عروق و بقیه اعضای بدن تحریک کرده و به سمت پوست می‌آورند و به‌صورت عرق از منافذ پوست دفع می‌کنند. حفظ سلامت، و همچنین درمان بیماری‌ها مستلزم انجام درست و مناسب تعریق است. ایجاد تعریق و کاربرد آن در درمان بیماری‌های مختلف از نظر زمان، روش، و سایر جنبه‌های آن هر کدام برحسب نوع بیماری و شرایط فرد انتخاب می‌شود. این مطالعه، به بررسی جایگاه تعریق در پیشگیری، تشخیص، و درمان بیماری‌ها، اسباب و علل افزایش و کاهش عرق، معرقات و حابسات عرق، و بیماری‌های مرتبط با موضوع عرق می‌پردازد.

مواد و روش کار: این مطالعه یک مطالعه کیفی است و برای گردآوری داده‌ها از روش توصیفی - مشاهده‌ای استفاده شده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات فیش‌برداری پیرامون موضوع تحقیق در کتب مرجع طب سنتی ایران و مصاحبه نیمه ساختاریافته با خبرگان حوزه طب سنتی می‌باشد. روش محاسبه حجم نمونه و تعداد آن به صورت نمونه‌گیری هدفمند با انتخاب نمونه از اساتید و مصاحبه با افراد کلیدی تا رسیدن به نقطه اشباع، و انتخاب نمونه از کتب مرجع درجه یک از لوح فشرده جامع طب سنتی (نرم‌افزار نور) می‌باشد. روش محاسبه داده‌ها، روش تجزیه و تحلیل داده‌ها برای رسیدن به اهداف پژوهش روش توصیفی و مشاهده‌ای است. شرکت‌کنندگان در مطالعه افراد یا متون مرجع هستند. جمع‌آوری داده‌ها به صورت روندی مستمر و جاری انجام شده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها پس از فیش‌برداری و تکمیل اطلاعات، داده‌های حاصل از منابع مختلف با یکدیگر ترکیب شده و نتایج حاصل از تحقیق به صورت یک توصیف پیوسته ارائه شده است. در طی این مطالعه کلیدواژه‌های تحقیق بر اساس نظر خبرگان انتخاب شد. در گام بعدی جستجو و فیش‌برداری پیرامون موضوع تحقیق در کتب مرجع طب سنتی ایرانی بود. سپس دسته‌بندی فیش‌ها، کدگذاری، و تجمیع کدها انجام شد. و سپس جمع‌بندی نهایی بر اساس اهداف پژوهش انجام گرفت. بخش بعدی مطالعه مصاحبه با خبرگان این حوزه بود. سؤالات مصاحبه بر اساس اهداف پژوهش طراحی، و در مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با این افراد مطرح شد. متن مصاحبه‌ها پیاده، فیش‌برداری، و کدگذاری شد و جمع‌بندی نهایی صورت گرفت. در این مطالعه متون مرجع طب سنتی ایرانی از جمله کتاب‌های القانون فی الطب، ذخیره خوارزمشاهی، الحاوی فی الطب، کامل الصناعه الطبیه، اکسیر اعظم، مخزن الادویه، و نظر صاحب‌نظران این حوزه استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های تحقیق در زمینه نقش تعریق در پیشگیری از بیماری و حفظ سلامت نشان می‌دهد که تعریق در حفظ سلامت کلی و عضوی بدن نقش دارد. نظر خبرگان این حوزه در مصاحبه‌ها بر نقش تعریق در پیشگیری از بیماری‌ها تأکید داشت. این تحقیق نشان می‌دهد که کمیت و کیفیت عرق می‌تواند در تشخیص بیماری‌های

مختلف کمک کند. تعریق در درمان بیماری ارگان‌های مختلف نقش دارد. از جمله این بیماری‌ها می‌توان به انواع بیماری‌های بلغمی، فالج، عرق النساء، و چاقی اشاره کرد. در میان معرفات حرکت و ورزش، بیشتر مورد تأکید بودند و گیاهان دارویی متعددی به صورت مفرد و مرکب در یافته‌های این مطالعه وجود دارد.

نتیجه‌گیری: این تحقیق، اولین مطالعه در خصوص تعریق در طب سنتی ایرانی است. یافته‌های این مطالعه در متون، مصاحبه‌ها، و تحقیقات طب جدید نشان می‌دهد که تعریق جایگاه مهمی در پیشگیری و درمان بیماری‌ها دارد. تحقیقات نشان می‌دهد که در طب کلاسیک در زمینه پیشگیری و درمان بیماری‌ها با کمک سونا تراپی و ترمال تراپی مطالعات زیادی انجام شده است، و تعریق در طب سنتی می‌تواند تا حدی با سوناتراپی و ترمال تراپی مطابقت داشته باشد. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که تعریق مناسب و منظم به‌عنوان یک روش ایمن و در دسترس است که می‌تواند به‌عنوان یک استراتژی در پیشگیری و درمان بیماری‌های مختلف به کار گرفته شود.

کلیدواژه‌ها: عرق، تعریق، معرق، سونا، سوء مزاج بلغمی، طب سنتی ایرانی

Abstract

Introduction and Objectives: The subject of maintaining health and treatment of diseases with pharmacological methods and non-pharmacological interventions has become a complex issue and is associated with severe side effects and heavy social and financial costs. This made the selection of low-cost scientific methods without side effects an essential choice for health maintenance as well as disease prevention and treatment. One of the options that have always been proposed regarding this matter was using the principles and methods of Traditional Persian Medicine (PM). The school of traditional Persian Medicine as one of the most prominent schools of traditional medicine in the world, emphasizes more than anything on disease prevention and preserving health. Persian Medicine school has stressed six essential principles for preserving health known as “Sittat od-daruriyyah”/ the six determinants of health. Of these principles, Evacuation and Retention analyze the different materials entering and exiting the body. From the viewpoint of Persian Medicine, digestion is completed in 4 stages and at each stage waste products are generated that shall be excreted from the body. Accumulation of waste products in the body causes dysfunction of organs and various diseases. Sweating is considered one of the ways of getting the waste products out of the body. Sweat is expelled from very small pores on the surface of the skin. Different diaphoretics are used for stimulating sweating in PM. Diaphoretics are medicines that stimulate dilute moisture from the arteries and other organs and bring it to the skin and excrete it in the form of sweat from the skin pores. Health preservation, as well as treatment of diseases, require proper and correct sweating. Sweating and its application in the treatment of various diseases is chosen in terms of time, method, and other aspects, according to the type of disease and the conditions of each individual patient. This

study examines the role of sweating in the prevention, diagnosis, treatment of diseases, causes and reasons of increased and decreased sweating, diaphoretics and sweat entailers, as well as sweat-related diseases.

Materials and Methods: This study is a qualitative one and the descriptive-observational method was used for data collection. Taking notes regarding the research subject from the PM reference textbooks and semi-structured interviews with PM experts were two methods of data collection.

Sample size and quantity calculation were done through aimed sampling by collecting samples from the experts and interview with the key persons until reaching the saturation point, in addition to a sample selection from the 1st class reference books through traditional medicine comprehensive CD (Noor software). The descriptive-observational method is used for data collection and analysis for attaining the research purposes. The participants in this research are either real entities or reference texts. Data collection was done through a continuous and ongoing process and after taking notes and data completion, the information out of various references are combined together for analysis and the research results are presented through a consecutive description. The keywords through this study were chosen as per the experts' opinion. The next step was to research and take notes from the PM reference books, regarding the subject of study. Subsequently, the notes were classified, coded and consolidated, and then the final conclusion in relation to the research purposes was drawn. The next part of the study was interviewing the experts in the field. Questions were designed with regard to the purposes of the research and were asked through semi-structured interviews. The interviews were transcribed, noted, coded and an ultimate conclusion was made. The reference texts of PM including *Al-Qānūn fī al-Tibb*, *Zakhireye Kharazmshahi*, *Al-Hawi fī al-Tibb*,

Kamil al-Sinaa al-Tibbiya, Exir-e-Azam, Makhzan al-advieh and the opinions of experts were used in this study.

Findings: Research findings regarding the effect of sweating in the prevention of diseases and preservation of health show that sweating plays a role in preservation in overall and organ-related health. During the interviews, the experts emphasized the effect of sweating on the prevention of diseases. This research has shown that the quality and quantity of sweat can be helpful in the diagnosis of various diseases. The results of this study indicate that sweating is involved in the treatment of various organ diseases. These diseases include phlegmatic, paralysis, sciatic nerve, and obesity. Moving and sport are more emphasized as diaphoretics and various pharmaceutical plants are present individually and in a compound form amongst the findings of this study.

Conclusion:

This research is the first study regarding sweating in traditional Persian Medicine. Findings from this study in the texts, interviews and modern medicine researches show that sweating plays an important role in the prevention and treatment of diseases. Researches show that there are a lot of studies in classic medicine regarding disease prevention and treatment using sauna and thermal therapy. Sweating in PM could be considered partially compatible with sauna and thermal therapy. Results of this study indicate that proper and regular sweating is a safe and available method and could be used as a strategy in the prevention and treatment of various diseases.

Keywords: Sweat, Sweating, Diaphoretic, Sauna, Phlegmatic dystemperament, Traditional Persian Medicine.